

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ผู้สูงอายุ มติสมัชชาใหญ่ของโลก ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เมื่อ พ.ศ. 2525 ได้ให้คำจำกัดความของผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ประเทศไทยได้กำหนดผู้สูงอายุโดยนับจากอายุที่เกินจากวัยทำงานเป็นเกณฑ์ เป็นความจริงที่ทราบว่าเป็นเมื่อประชาชนในประเทศชาติมีความเป็นดีอยู่ดี มีสุขภาพและฐานะดีขึ้นอายุขัยของประชาชนจะเพิ่มขึ้นเป็นลำดับเมื่อเวลาผ่านไปทั้งจำนวนและอัตราส่วนของบุคคลในกลุ่มผู้สูงอายุก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย มากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรโลกที่มีอายุเกิน 65 ปีในปัจจุบันมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา สำหรับประเทศไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลได้ตีพิมพ์ผลการสำรวจประชากรของประเทศ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ว่ามีจำนวนประชากร 62.1 ล้านคน ในจำนวนนี้มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 5.6 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 8.7 ของประชากรทั้งประเทศ (สารประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543 : 1)

นอกจากนี้เมื่อดูสถิติของจำนวนผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นซึ่งการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2533 – 2553 ของกองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวว่าจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2538 จำนวน 456,000 คน คิดเป็นร้อยละ 6.59 ของประชากรทั้งหมดที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2543 จำนวน 587,000 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ของประชากรทั้งหมดที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และได้คาดหมายว่าในอีก 10 ปี กล่าวคือในปี พ.ศ. 2553 จะมีจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 906,000 คน คิดเป็นร้อยละ 9.93 ของประชากรทั้งหมดที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538 : 24)

อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุของโลกอย่างรวดเร็ว ย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างมากโดยเฉพาะในประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมาหรือนับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้นประกอบกับความ

เจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุขมีผลทำให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น การดำรงชีพและคุณภาพชีวิตเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นรวมทั้งประชากรมีอายุขัยที่ยืนยาวขึ้น

การที่ประเทศไทยมีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม มีการพัฒนาตามแบบอย่างประเทศตะวันตกมากยิ่งขึ้นในปัจจุบันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีภายในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบครอบครัว ขนาดของครอบครัวเล็กลงซึ่งแต่เดิมโครงสร้างของครอบครัวในสังคมไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายก็ได้เปลี่ยนมาเป็นรูปแบบของครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น แต่เดิมผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่โดยบุคคลในครอบครัวได้ถูกทำลายลงโดยชบวนการอุตสาหกรรม การเคลื่อนย้ายของกลุ่มบุคคลในวัยทำงานโดยเฉพาะในวัยหนุ่มสาวเข้าสู่เมืองใหญ่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมด้านวัฒนธรรมและหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้ใช้ชีวิตตามลำพังมากยิ่งขึ้น ครอบครัวที่ประสบปัญหาไม่สามารถรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุได้ ผู้สูงอายุบางส่วนจึงหันไปพึ่งบริการจากรัฐบาลซึ่งจัดในรูปแบบของสถานสงเคราะห์คนชราตามภูมิภาคต่างๆ เช่น สถานสงเคราะห์คนชรารบ้านบางแค กรุงเทพมหานคร โดยการให้บริการที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย และการดูแลยามเจ็บป่วย นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มประชากรอายุนี้ได้แก่ ประเภทของโรคภัยไข้เจ็บที่เปลี่ยนแปลง บางโรคอาจจะมีควมรุนแรงโรคที่เพิ่มขึ้นผลลัพธ์ที่เกิดจากการหยุดทำงานอย่างฉับพลันด้วยเหตุเกษียณอายุ การเกิดความรู้สึกท้อแท้ ความเหงา ความกังวล ความกลัวที่จะต้องอยู่คนเดียวหรือปราศจากผู้ดูแลเป็นปัญหาที่กลุ่มผู้สูงอายุต้องเผชิญ กล่าวได้ว่าปัญหาของผู้สูงอายุมีหลายประการทั้งทางด้านกายวิภาคศาสตร์ สรีรวิทยา สุขภาพอนามัย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม โภชนาการ เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้สูงอายุและต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมแนวใหม่ซึ่งประเทศไทยไม่เคยประสบมาก่อนในขณะที่ประเทศไทยไม่เคยประสบมาก่อนในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วมีประสบการณ์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุได้ให้ความสำคัญและมีการศึกษาวิจัยค่อนข้างมาก ทั้งทางด้านทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติ เช่น การจัดสวัสดิการต่างๆให้แก่ผู้สูงอายุ สำหรับประเทศไทยยังมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้น้อย เนื่องจากมีความจำเป็นและเร่งรีบของปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และการที่ยังไม่เห็นความสำคัญของปัญหาผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ การศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในหลายๆด้านอย่างจริงจังไม่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ แม้ในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานและหลายองค์การให้ความสนใจและให้ความช่วยเหลือในการดูแลผู้สูงอายุทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ

สำนักนายกรัฐมนตรี และกระทรวงแรงงานสวัสดิการและสังคมแต่ยังไม่มีการประสานงานและความร่วมมือขององค์กรต่างๆ อย่างใกล้ชิดครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวกับกลุ่มผู้สูงอายุอย่างมีบูรณาการครบวงจร (รัตนา เพ็ชรอุไร และอดุลย์ วิริยเวชกุล , 2538 : 1-2) นอกจากนี้ในประเทศไทยระบบและรูปแบบการให้สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุมีขอบข่ายที่จำกัด แบบแผนการให้บริการก็ยังไม่เป็นระบบและรูปแบบที่ดีพอ กล่าวคือ จะมีเฉพาะผู้ที่ป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจเป็นบุคคลเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่จะได้รับการคุ้มครองอยู่ภายใต้ระบบสวัสดิการทางสังคม หรือระบบเบี้ยบำนาญอย่างใดอย่างหนึ่ง จากการศึกษาเกี่ยวกับระบบประกันสังคมในไทยพบว่า ต่ำกว่าร้อยละ 5 ของประชาชนในประเทศไทยอยู่ภายใต้ระบบประกันสังคม นอกจากนั้นยังมีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากที่ไม่เคยทำงานในหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ที่จะทำให้ความคุ้มครองยามจำเป็นได้ เช่น ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรม หรือผู้ที่ทำงานเป็นกรรมกร หรือลูกจ้างรายวัน กลุ่มประชากรเหล่านี้เมื่อถึงวัยเกษียณอายุหรือเลิกทำงานเนื่องจากสภาพร่างกายไม่อำนวย จำเป็นต้องดูแลตัวเองด้วยทุนทรัพย์ที่สะสมไว้เล็กน้อย และบางครั้งบุคคลกลุ่มนี้จะไม่มียุทธหลานคอยให้การดูแลรักษาพยาบาล ยิ่งไปกว่านั้นโครงการให้สวัสดิการของรัฐบาลที่มีไว้บริการมีอยู่อย่างจำกัด

สำหรับความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานสวัสดิการและความช่วยเหลือจากรัฐบาลผู้สูงอายุเกือบจะทั้งหมด คือร้อยละ 95 (อรพินท์ บุญนาค , 2537: 34) คิดว่ารัฐบาลสมควรที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอย่างแน่นอน ส่วนแหล่งความช่วยเหลือจากรัฐบาลผู้สูงอายุส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 49 ทราบจากหน่วยงานของรัฐบาลเอง และร้อยละ 20 จากสื่อมวลชนต่างๆ สำหรับประเภทความช่วยเหลือจากรัฐบาลนั้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทราบความช่วยเหลือที่ทางรัฐบาลให้เกี่ยวกับทางด้านเศรษฐกิจต่างๆ มีร้อยละ 33 เช่น การเสียค่าโดยสารครึ่งราคา หรือการอบรมส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น ส่วนการรักษาพยาบาลทราบร้อยละ 28.5 ส่วนผู้ที่เคยได้รับการช่วยเหลือมีผู้สูงอายุที่เคยได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพียงร้อยละ 39 เท่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ

ปัจจุบันเกือบทุกประเทศมีนโยบายและจัดให้มีการบริการและสวัสดิการในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ถึงแม้จะไม่อยู่ในระดับเท่าเทียมกัน เพราะมาตรการที่มีอยู่ในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุผลหลายประการ เช่น ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศที่แตกต่างกัน รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยมเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุรวมทั้งการดำเนินชีวิตของประชากรในสังคมโดยเฉพาะสังคมในเขตกรุงเทพมหานครแตกต่างไปจากประชากรกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น ความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ผู้หญิงจะต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยในการหาเลี้ยงครอบครัว สภาพการเร่งรีบและแข่ง

ชั้นกันในสังคม ตลอดจนสภาพการจราจรที่ติดขัดเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้แก่กัน จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สถาบันครอบครัวลดความสำคัญลง ความสำคัญระหว่างคนในครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงที่เคยทำหน้าที่เป็นแม่บ้านคอยดูแลครอบครัวและมีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร รวมทั้งดูแลบิดามารดาที่อาศัยอยู่ในบ้านหรือในบริเวณเดียวกันไม่มีเวลาพอที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ ทำให้จำเป็นต้องจ้างวานผู้อื่นมาทำหน้าที่แทนส่งผลให้แบบแผนการดูแลผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป (อรพินท์ บุญนาค , 2537 : 35-37)

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานต่างๆ จำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือร่วมมือกันตอบสนองของความต้องการในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ เพื่อที่จะช่วยบรรเทาปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้บ้างและจะได้ทราบถึงว่าผู้สูงอายุยังต้องการอะไรอีกบ้างจากภาครัฐเพื่อที่ว่าภาครัฐจะได้ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของภาครัฐในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครในการได้รับบริการด้านต่างๆจากภาครัฐ
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาในด้านต่างๆของผู้สูงอายุ
4. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ
5. เพื่อศึกษาถึงความคาดหวังของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครในการได้รับบริการจากภาครัฐ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการวิจัยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครไม่น้อยกว่า 1 ปีโดยสุ่มตัวอย่างมาทำการศึกษา 200 คน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง 10 ราย เพื่อศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครในการได้รับบริการด้านต่างๆจากภาครัฐในปัจจุบันรวมทั้งความคาดหวังของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อภาครัฐในอนาคต

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงการจัดสวัสดิการของรัฐแก่ผู้สูงอายุที่มีประเภทใดบ้าง
2. ทราบถึงปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครในการได้รับบริการด้านต่างๆจากภาครัฐมากขึ้น
3. เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุเพื่อที่จะได้ทราบถึงความต้องการของผู้สูงอายุในครอบครัวและสามารถที่จะตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ถูกต้อง
4. ทำให้รัฐสามารถใช้เป็นแนวทางในการคาดการณ์และวางแผนพัฒนาการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครต่อไป
5. เป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาในเรื่องนี้